

GLOSA

Dříve vyslovené přání ve vztahu ke koncepci práva dědického

Radek Černocho*

Abstrakt: Institut dříve vysloveného přání (§ 36 zákona o zdravotních službách) umožňuje pacientovi odmítnout budoucí lékařskou péči pro případy, že v daném okamžiku již sám nebude schopen svoji vůli projevit. Na rozdíl od sebevraždy se zde předpokládá součinnost další osoby, nejedná se však o aktivní způsobení smrti třetí osobou. Stěžejním prvkem je respektování autonomie vůle jedince, což je společné jak lékařské etice, tak i právu dědickému. Pozorujeme i další paralely s právem dědickým, a to jak z hlediska dotčeného subjektu – jedinec píšící závěť je mnohdy ve stejný okamžik i jedincem projevujícím dříve vyslovené přání – tak i z hlediska terminologického, kdy kupříkladu výraz „přání zesnulého“ může mít jak dědickoprávní význam, tak může jít o dříve projevené přání v oblasti medicínské. S vědomím, že dědické právo není pojmově čistě majetkové, se nabízí, že jak majetkověprávní dispozice, tak i dříve vyslovené přání se coby úkony činěné *mortis causa* mohou řídit obdobnými principy, což může být východiskem pro interpretaci i argumentaci (zvláště v tom ohledu, že po tisíciletí propracované postupy dědického práva lze do určité míry použít pro interpretaci dříve vyslovených přání coby institutu výrazně mladšího).

Klíčová slova: autonomie vůle, dědické právo, dříve vyslovené přání, projev vůle, zůstavitel

Úvod

Zejména v posledních letech či desetiletích se do popředí zájmu odborné¹ i laické veřejnosti dostává stále více problematika možnosti ukončení vlastního života. Podle míry zapojení dalších osob tak můžeme hovořit o sebevraždě, neposkytnutí další péče na základě dříve vysloveného přání,² či aktivním usmrcením jedince na jeho žádost.³ Ve všech

* JUDr. Mgr. Radek Černocho, Ph.D., katedra dějin státu a práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity. E-mail: RadekCernocho@mail.muni.cz. Tento článek je výstupem z projektu GA17-23288S *Autonomie vůle zůstavitele – historická a komparativní východiska a jejich uplatnění při aplikaci Nového občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.)*.

1 Za všechny uvedme například VENCEL, Filip. *Dříve vyslovená přání*. Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého, Právnická fakulta, 2015. Dostupné z: <https://theses.cz/id/Ozrui7/DP_-_Filip_Vencel.pdf> a literaturu tam citovanou (je však třeba zohlednit, že v mezidobí vyšla řada dalších článků).

2 Dříve vyslovené přání může být vnímáno jako předstupeň euthanasie. Viz KABÁTOVÁ, Šárka. Krok k eutanazii? Šanci odmítnout léčbu lidé mají, lékaři se ale bojí vyhovět. *Lidovky.cz*. 30. 1. 2016 [cit. 2017-12-18]. Dostupné z: <http://www.lidovky.cz/krok-k-eutanazii-podpis-u-lekare-znemozni-napojeni-na-pristroje-p82-zpravvy-domov.aspx?c=A160129_113921_in_domov_sk#utm_source=idnes&utm_medium=text&utm_campaign=kolotoch>. Pod pojem dříve vyslovené přání lze zahrnout několik možných konceptů (*living will, substitute decision-making, values history*). K tomu viz DOLEŽAL, Adam. Dříve vyslovená přání (Advance Directives). Právní a etické úvahy. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. 2017, roč. 7, č. 2, s. 4 [cit. 2017-12-18]. Dostupné z: <<http://medlawjournal.ilaw.cas.cz/index.php/medlawjournal/article/view/141/126>>.

3 Užívá se též termínu euthanasie. Je s podivem, že tohoto termínu užívají mnohdy i ti, kteří jsou proti umožnění euthanasie, jakoby si snad neuvědomovali, že vystupují proti něčemu, co předtím sami označili za dobré (εὖ = dobro, dobré, dobře; θάνατος, θνήσκω = smrt, zemřít, viz například LEPÁŘ, František. *Nehomérovský slovník řeckočeský*. Reprint. Praha: Petr Rezek, 2008, s. 467, 516 a 528). Blíže k významu a chápání termínu euthanasie viz KUŘE, Josef. O čem vlastně diskutujeme, když diskutujeme o eutanazii? K sémantickému rámci debaty asistovaného umírání. In: ČERNÝ, David – DOLEŽAL, Adam (eds). *Smrt a umírání. Etické, právní a medicínské otázky na konci života*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2013, s. 132 an. Blíže k euthanasii viz např. KREJČÍKOVÁ, Helena. K návrhu zákona o důstojné smrti. *Trestní právo*. 2016, roč. 20, č. 4, s. 4–7.

případech jde o problematiku komplexní, přičemž je potřeba rozlišovat alespoň dvojí rovinu argumentace.⁴

V prvé řadě jde o otázku, zda vůbec jedinci má být dána taková možnost (trestnost sebevraždy, povolení euthanasie apod.) – zde je argumentace zpravidla silně ovlivněna etickými, náboženskými, filosofickými a jinými východisky, přičemž cílem tohoto článku není zaujímat jakékoliv stanovisko k této otázce. Druhá rovina argumentace se již týká konkrétního způsobu právní regulace daného institutu, přičemž silným a legitimním argumentem mohou být obavy za zneužití. Ovšem v zásadě každý institut lze zneužít, případná obava z potenciálního zneužití by proto měla být spíše stimulem pro obezřetnější vymezení právní regulace, nežli argumentem pro zrušení/nepovolení daného institutu.

Zatímco situace ohledně sebevraždy je v našem právním řádu již delší dobu vyjasněná (spáchání není trestné, účastenství ano)⁵ a euthanasie povolena není, představuje institut dříve vysloveného přání⁶ určitý kompromis mezi oběma, přičemž se opakovaně setkáváme s případy, kdy tento institut vyvolá velkou pozornost i (nebo zejména?) u laické veřejnosti, nejnověji jde o případ muže z Floridy s tetováním, že si nepřeje být resuscitován.⁷ V souvislosti s uvedeným případem byla pozornost médií věnována zejména tomu, nakolik jde v daném případě o vážný a jednoznačný projev vůle. Podobně nahlédneme-li do odborných článků k dané problematice, věnují se zpravidla dílčím aspektům či praktickým důsledkům a příkladům ze zahraniční praxe,⁸ ovšem souvislost s právem dědickým bývá zmíněna jen okrajově. Cílem tohoto příspěvku je proto zasadit institut dříve projeveného přání do širšího kontextu, tedy vnímat jej jako projev vůle jedince činěný s vyhlídkou smrti (*mortis causa*),⁹ což nutně vybízí ke srovnání s koncepcí práva dědického a poukázání na možné implikace z toho plynoucí.

1. Pojem práva dědického

Když se Jan Vážný ve svém proslulém článku¹⁰ zabývá srovnáním pojetí práva dědického v Římě a tehdejší Československu (tj. ABGB¹¹ v bývalém Předlitavsku a na Hlučínsku), dochází k závěru, že zatímco moderní právo dědické je nazíráno jakožto zjev ryze majetkový, je pojetí práva římského poněkud odlišné – a rovněž širší, neboť zahrnuje kupříkladu

⁴ Právním aspektům spojeným se smrtí jak v širším kontextu, tak specificky s ohledem na dříve vyslovené přání se věnuje VLASTNÍK, Jiří. Právo a smrt. *Rodinné listy*. 2013, roč. 2, č. 2013, s. 5.

⁵ § 144 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Prameny českého práva v tomto článku citovány dle ASPI [databáze]. Verze 2016. Wolters Kluwer, 2016.

⁶ § 36 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů.

⁷ BEVER, Lindsay. A man collapsed with 'Do Not Resuscitate' tattooed on his chest. Doctors didn't know what to do. *The Washington Post* [online]. 1. 12. 2017 [cit. 2017-12-18]. Dostupné z: <https://www.washingtonpost.com/news/to-your-health/wp/2017/12/01/a-man-collapsed-with-do-not-resuscitate-tattooed-on-his-chest-doctors-didnt-know-what-to-do/?utm_term=.10c2fb50b673> či BEVER, Lindsay. A man with a 'Do Not Resuscitate' tattoo collapsed. Doctors didn't know what to do. *Miami Herald* [online]. 1. 12. 2017 [cit. 2017-12-18]. Dostupné z: <<http://www.miamiherald.com/news/nation-world/national/article187551318.html>>.

⁸ Konkrétní případy rozebírá např. PETERKOVÁ, Helena. Ukončování přístrojové podpory vitálních funkcí v kontextu zákona o zdravotních službách. *Zdravotnické fórum*. 2012, č. 9, s. 26–27.

⁹ Jako *mortis causa* jsou označovány úkony činěné s vyhlídkou na smrt, nemusí však jít o její nezvratné očekávání („[...] in contemplation, although not necessarily in expectation, of impending death [...]“). Rozsudek *England and Wales Court of Appeal (Civil Division)* ze dne 28. 2. 1991, sp. zn. Sen v Headley [1991] EWCA Civ 13 (28 February 1991). Citováno dle: Sen v Headley [1991] EWCA Civ 13 (28 February 1991) [online]. [cit. 2017-12-19]. Dostupné z: <<http://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/1991/13.html>>. Blíže viz BORKOWSKI, Andrew. *The Law of Donatio Mortis Causa*. Reprinted. Oxford: Oxford University Press, 2005, s. 38.

¹⁰ VÁŽNÝ, Jan. Pojem práva dědického a účelnost jeho dnešní struktury. *Právní obzor*. 1923, č. 6, s. 97–103.

¹¹ Zákon č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších předpisů (v textu jen „ABGB“).

i přechod náboženských povinností¹² a nabytí majetkové podstaty dědicem je jen jedním z důsledků universální sukcese. To, že jedinec nabývá pozůstalostní majetek, tedy pojmově není definičním znakem toho, že se stává dědicem, nýbrž jedním z důsledků faktu, že se dědicem stal. Zatímco římskoprávní východisko tímto článkem nebude nikterak rozporováno, využijeme jej k zamyšlení, jaký vztah má institut dříve vysloveného přání vůči pojetí našeho práva dědického, které je v mnoha ohledech podobné jako v době Vážného, a zda tedy alespoň v jistých ohledech nelze uvažovat o pojetí širším, nežli ryze majetkovém.

2. Autonomie vůle coby stěžejní pilíř práva dědického i dříve vysloveného přání

Římské právo dědické je vystavěno na vysoké míře respektování vůle zůstavitele, což se v prvé řadě projevuje tím, že zůstavitel má téměř neomezenou možnost co do volby svých sukcesorů (dědici, odkazovníci etc.). Může tak velice efektivně ovlivnit, co se po smrti bude dít s jeho majetkem, přičemž je jeho vůle právem respektována. Aby se tato možnost nestala toliko iluzorní při eventuálním nátlaku či změně okolností, má zůstavitel možnost svoji dříve projevenou vůli kdykoliv změnit, protože jsou zneplatněny derogační klauzule,¹³ jimiž by se takové možnosti *pro futuro* případně vzdal; z obdobného důvodu pak v Římě panuje averze k uzavírání dědických smluv, což lze dodnes pozorovat v právu francouzském.¹⁴ Závěry ohledně stěžejního postavení vůle zůstavitele platí s drobnějšími modifikacemi pro dědické právo většiny současných zemí.¹⁵ Můžeme tedy shrnout, že možnost pořizovací volnosti zůstavitele je důsledkem respektování projevu vůle jedince ohledně budoucího nakládání jiných osob ve vztahu k jeho majetku. Kromě majetku však zůstavitel může ovlivňovat například i to, kdo bude po jeho smrti vykonávat rodinné náboženské úkony (tedy péči o domácí bohy, což lze volněji interpretovat jako péči o duši),¹⁶ či to, co se má po smrti dít s jeho tělem (*cura corporis*), například zda má být nabalzamováno.¹⁷

Vrátíme-li se ke kořenům, to jest k terminologii, užívané ohledně autonomie vůle zůstavitele právem římským, nabízí se v prvé řadě výraz „vůle zůstavitele“ (*voluntas testatoris* či *testatoris voluntas*), tedy osoby, která pořídila testament, přičemž jen v Digestech nalézáme 19 výskytů.¹⁸ V úvahu připadá i mnoho dalších výrazů, z nich upozorníme na termín

¹² Viz Gai Inst. 2, 55: „*Quare autem omnino tam inproba possessio et usucapio concessa sit, illa ratio est, quod voluerunt veteres maturius hereditates adiri, ut essent, qui sacra facerent, quorum illis temporibus summa observatio fuit, ut et creditores haberent, a quo suum consequerentur.*“ (zvýraznění autor).

„Proč se ovšem tak nešťádná držba a vydržení vůbec připouští [tj. vydržení pozůstalosti, pozn. autor], má důvod ten, že předkové si přáli, aby se pozůstalosti přijímaly co nejdříve, aby byli (dědicové), kteří by konali rodinné náboženské obřady, jimž se v oněch časech věnovala převeliká pozornost, a aby věřitelé měli na kom uspokojit své (pohledávky).“ Gai Inst. citovány dle: GAIUS. *Institutionum commentarii quattuor. Učebnice práva ve čtyřech knihách*. Přetisk prvního vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1999.

¹³ KINCL, Jaromír. *Dicta et regulae iuris aneb právnické mudrosloví latinské*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 44.

¹⁴ Viz GRIMALDI, Michel. *Droit civil. Successions*. 6e éd. Paris: Litec, 2001, s. 337 an.

¹⁵ Pro přehled viz např. SÜB, Rembert (Hrsg.). *Erbrecht in Europa*. 2. Auflage. Bonn: Deutscher Notarverlag, 2008.

¹⁶ DOSTALÍK, Petr. *Quis astrigantur sacris aneb přechod náboženských povinností patris familias na jinou osobu než dědice*. In: *Římska rodina v sociálních a právních vztazích*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2007, s. 41–48.

¹⁷ Viz např. Dasumiov testament (*Testamentum L. Dasumii Tuscii*) z roku 108 n. l. Citováno dle: GIRARD, Paul Frédéric. *Textes du droit Romain. 4e éd. revue et augmentée*. Paris: Arthur Rousseau, 1913, s. 798–801.

¹⁸ D 28, 3, 17 Papinianus 5 resp.; D 28, 6, 43, 1 Paulus 9 quaest.; D 29, 1, 1 pr. Ulpianus 45 ad ed.; D 29, 4, 6, 2 Ulpianus 50 ad ed.; D 29, 7, 15 Africanus 2 quaest.; D 30, 104 pr. Iulianus 1 ad urs. ferocem; D 31, 85 Paulus 4 resp.; D 32, 11, 19 Ulpianus 2 fideic.; D 32, 37, 2 Scaevola 18 Dig.; D 32, 52 pr. Ulpianus 24 ad sab.; D 32, 73, 3 Ulpianus 20 ad sab.; D 33, 1, 7 Pomponius 8 ad q. muc.; D 33, 8, 6, 2 Ulpianus 25 ad sab.; D 34, 5, 25 Celsus 22 Dig.; D 34, 6, 2 Marcianus 6 inst.; D 36, 2, 12, 4 Ulpianus 23 ad sab.; D 40, 5, 16 Licinius 5 reg.; D 50, 16, 220, 1 Callistratus 2 quaest.; D 50, 17, 19, 1 Ulpianus 24 ad sab. Digesta v tomto článku citována dle:

„vůle zemřelého“ (*voluntas defuncti* či *defuncti voluntas*), již tamtéž nalezneme v celkem 13 případech.¹⁹ V některých případech může jít o synonymní vyjádření s termínem *voluntas testatoris*, jindy však právě fakt, že se hovoří nikoliv o zůstaviteli, nýbrž o zemřelém, může být indikátorem širšího pojetí respektu k projevu vůle zesnulého.

Hovořili-li jsme o autonomii vůle jakožto stěžejním a pro právníka naprosto samozřejmém stavebním prvku práva dědického, zjistíme, že obdobná terminologie je užívána i v oblasti medicíny – jakkoliv z podobné terminologie nelze bez dalšího vyvozovat závěry i o obsahové podobnosti, přeci jen ji lze považovat za jistý indikátor. Autonomii práv pacienta (tj. možnost rozhodnout o své další léčbě) lze totiž považovat za jeden z principů lékařské etiky.²⁰ Kromě toho nalézáme též další terminologické podobnosti či paralely, kdy se pro dříve vyslovené přání například v angličtině používá termín *expressed wishes* (vyjádřená přání) či *living will* (pacientova závěť)²¹ – termín vyjádřené přání v případě umírající osoby mnohdy evokuje poslední pořízení (ostatně i o. z. hovoří v dědickopravním kontextu explicitně o „*přání*“²² zůstavitele, byť v daném případě nezávazném, které však může být vodítkem pro intepretaci jeho vůle),²³ podobně tak *will* (a ještě silněji v českém překladu závěť) u převážné části odborné i laické veřejnosti mohou vyvolat dojem souvislosti s právem dědickým.

3. Podstata dříve vysloveného přání a možné implikace práva dědického

Problematika dříve vysloveného přání s právem dědickým na první pohled nikterak nesusvisí (odhlédneme-li od poněkud cynického náhledu, že v době nepřilíh vzdálené po vyslovení přání může poměrně pravděpodobně dojít k dědické poslušnosti po osobě, která takové přání vyslovila). Pokud bychom se pokusili z detailní právní úpravy abstrahovat podstatu dříve vysloveného přání, docházíme k tomu, že jde o respektování projevu vůle jedince ohledně budoucího nakládání jiných osob ve vztahu k jeho zdraví/životu. Vidíme tak, že až na odlišný statek (zdraví/život v. majetek) jsme dospěli k těmúž vymezením, jako u práva dědického.²⁴

MOMMSEN, Theodorus (recogn.) – KRUEGER, Paulus (retract.). *Digesta seu Pandectae Iustiniani Augusti. Vol. I. Accedunt tabulae duae.* Berolini: Apud Weidmanos, 1870. Citováno dle: *The Roman Law Library* [online] [cit. 2017-12-08]. Dostupné z: <<http://droitromain.upmf-grenoble.fr/Corpus/digest.htm>> a lbidem. *Digesta seu Pandectae Iustiniani Augusti. Vol. II. Accedunt tabulae decem.* Berolini: Apud Weidmanos, 1870. Citováno dle: *The Roman Law Library* [online] [cit. 2017-12-08]. Dostupné z: <<http://droitromain.upmf-grenoble.fr/Corpus/digest.htm>>. Blíže k uvedeným fragmentům viz ČERNOCH, Radek. *Voluntas testatoris* v Digestech. In: VLADÁR, Vojtech (ed.). *Digesta Iustiniani – thesaurus iurisprudentiae.* Trnava, 2017 (v tisku).

¹⁹ D 5, 3, 50, 1 Papinianus 6 quaest.; D 10, 2, 18, 2 Ulpianus 19 ad ed.; D 28, 5, 2 pr. Ulpianus 2 ad sab.; D 28, 5, 35, 3 Ulpianus 4 disp.; D 29, 1, 37 Paulus 7 quaest.; D 30, 113, 3 Marcianus 7 inst.; D 34, 2, 34, 1 Pomponius 9 ad q. muc.; D 34, 4, 4 Ulpianus 33 ad sab.; D 35, 1, 19 pr. Ulpianus 5 disp.; D 35, 2, 12 Papinianus 30 quaest.; D 36, 1, 57, 2 Papinianus 20 quaest.; D 40, 5, 24, 21 Ulpianus 5 fideic.; D 40, 7, 35 Papinianus 9 resp.

²⁰ CÍSAŘOVÁ, Dagmar et al. *Dříve vyslovená přání a pokyny Do Not Resuscitate v teorii a praxi.* Praha: Univerzita Karlova, 2010, s. 17. Blíže k autonomii v kontextu lékařské etiky viz MATĚJEK, Jaromír. *Dříve projevená přání pacientů. Výhody a rizika.* Praha: Galén, 2012, s. 22 an.

²¹ MATĚJEK, Jaromír. *Dříve projevená přání pacientů. Výhody a rizika.* s. 16.

²² § 1573 a § 1694 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „o. z.“). Tato „*přání*“ dle o. z. jsou však naprosto odlišnými instituty (a sice majetkověprávními a především sama o sobě nezávaznými) nežli „*dříve vyslovené přání*“ dle zákona o zdravotních službách.

²³ § 1495 o. z.

²⁴ Na paralelu s dědickým právem upozorňuje i ONDRUŠKA, Miloš. (Problém) Dříve vyslovené přání. *Zdravotnické fórum.* 2012, č. 12, s. 14.

Daný poznatek umožňuje směřovat naše závěry několika směry. Za prvé vidíme, že dříve vyslovené přání není vůči koncepci dalších částí našeho právního řádu natolik cizorodým institutem, jak by se na první pohled mohlo zdát, uvážili-li jsme, že respektování vůle jedince, jehož relativně brzké úmrtí se v danou chvíli zpravidla nejeví zcela nepravděpodobným, je stěžejním prvkem i v právu dědickém. Rozdíl je tak „pouze“ v tom, zda jde o život/zdraví či majetek. Uvedli jsme, že římské právo dědické nezahrnuje jen majetkovou podstatu, nýbrž i péči o mrtvé tělo/duši, zatímco současné právo dědické je ryze majetkové.²⁵ Patrně by vzhledem k současné zákonné úpravě bylo poněkud odvážné tvrdit, že ve světle výše uvedeného spadá institut dříve vysloveného přání do oblasti práva dědického. Na druhou stranu, je-li dědické právo charakterizováno jakožto odvětví, v rámci něhož se setkáváme s úkony vyvolávajícími účinky *mortis causa*, nelze v širším smyslu uvažovat i o tom, že kromě nakládání s majetkem zahrnuje i nakládání se životem?

Za druhé uvažme, zda náš poznatek o podobnosti práva dědického a dříve vysloveného přání neumožňuje čerpat inspiraci pro další argumentaci. Zvažujeme-li nejprve, zda má být dříve vyslovené přání vůbec v právním řádu zakotveno, je třeba zvažovat, jaký statek je případným zakotvením či nezakotvením institutu případně chráněn či ohrožen. Vyjděme z předpokladu, že daný jedinec bude chtít ve stejný okamžik využít možnosti pořízení pro případ smrti i využít institut dříve vysloveného přání. Vnímáme-li život jako důležitější statek než majetek, je pak smysluplné respektovat vůli jedince ohledně statku méně důležitého, zatímco u důležitějšího nikoliv?

Dále zvažme, že jedinec má během svého života možnost spáchat sebevraždu, za což není žádným způsobem trestán, ať už je při jejím spáchání úspěšný, či nikoliv. Dokud je tedy jedinec v takovém stavu, že je schopen ukončení života (sebevraždu) sám vykonat, právo mu v ní nebrání. Proti tomu zhorší-li se jeho zdravotní stav natolik, že toho již sám není schopen, právo neznající institut dříve vysloveného přání mu takovou možnost i samo odebrává. Skutečně by takový měl být cíl právní úpravy? Římské právo nám zde poskytuje určitou paralelu, když *lex Fufia Caninia* zakazovala propouštět testamentem větší množství²⁶ otroků. Tento zákon byl zrušen za Justiniana kvůli tomu, že by bylo nehumánní zakazovat umírajícímu to, co je žijícímu dovoleno.²⁷

Konečně nám blízkost práva dědického a institutu dříve vysloveného přání dává možnost posílit či ověřit některé závěry pomocí analogie. Kupříkladu by mohla vyvstat otázka, zda může pacient dříve vyslovené přání odvolat. Z doslovného výkladu § 36 zákona o zdravotních službách taková možnost neplyne. Považují za nepochybné, že bychom k závěru, že takové odvolání právo umožňuje, dospěli i jinými metodami výkladu. Ke stejnému výsledku ovšem dojdeme (respektive tím takový závěr můžeme dále podepřít)

²⁵ ROUČEK, František. Komentář k § 531. In: ROUČEK, František – SEDLÁČEK, Jaromír et al. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl třetí. (§§ 531 až 858)*. Reprint původního vydání. Praha: CODEX Bohemia, 1998, s. 9.

²⁶ Gai Inst. 2, 41–42.

²⁷ I 1, 7 De lege Fufia Caninia sublat: „*Lege Fufia Caninia certus modus constitutus erat in servis testamento manumittendis. quem quasi libertatibus impediendum et quodammodo invidiam tollendam esse censuimus; cum satis fuerat in humanum, vivos quidem licentiam habere totam suam familiam libertate donare, nisi alia causa impediatur libertati, morientibus autem huiusmodi licentiam adimere.*“ (zvýraznění autor).

„Pokud se týká otroků, kteří mohli být propuštěni na svobodu závětí, ustanovil zákon Fufia a Caninia pevné hranice. Tento zákon, překážející svobodě a v jistém ohledu jí nepřející, jsme považovali za nezbytné zrušit, neboť nebyl dostatečně lidským; živým totiž dával právo darovat svobodu všem svým otrokům, jestliže tomu nepřekážel nějaký důvod, zemřelým však tuto možnost vzal.“ Citováno dle: BLAHO, Peter – SKŘEJPEK, Michal. *Iustiniani institutiones: Justinianské instituce*. Praha: Karolinum, 2010, s. 46–47.

i analogií podle možnosti odvolat závěť,²⁸ což podpoříme i *argumento a minori ad maius*, tedy když je možno odvolat projev vůle ohledně majetku coby méně důležitého statku, musí být možno odvolat i projev vůle ohledně života coby statku důležitějšího. I ohledně jiných aspektů spojených s interpretací dříve vysloveného přání bychom měli vycházet z toho, že jeho právní úprava by měla poskytovat alespoň takovou míru ochrany, jaká je poskytována ohledně majetku v právu dědickém. Podobně jako v právu dědickém je nutno i u dříve vysloveného přání postupovat při jeho interpretaci nanejvýš obezřetně, protože pacient/zůstavitel již v okamžiku aplikace nemůže své přání upřesnit či potvrdit.²⁹ Zároveň je třeba dbát na to, že interpretace je vždy individualizovaný proces a měla by být prováděna v souladu s kontextem dosavadního průběhu pacientova života³⁰ – obdobný požadavek nalézáme i v právu dědickém, kdy se význam slov použitých zůstavitelem primárně neurčuje dle jejich obvyklého významu, nýbrž podle toho, jak je chápe zůstavitel.³¹

Závěr

Podstata dříve vysloveného přání jakožto institutu s účinky *mortis causa* se nápadně blíží principu respektování autonomie vůle zůstavitele, což implikuje blízkost institutu právu dědickému. To umožňuje nazírat institut dříve vysloveného přání v širším kontextu a lépe tak argumentovat jak ohledně toho, zda vůbec má být institut dříve vysloveného přání součástí daného právního řádu, tak i ohledně toho, jak interpretovat problémy zákonem o zdravotních službách implicitně neřešené. Na základě vnitřní sounáležitosti dříve vysloveného přání coby projevu vůle *mortis causa* a práva dědického lze totiž vycházet z toho, že právní úprava obou oblastí by měla respektovat obdobná východiska, přičemž případné odchylky mohou být odůvodněny odlišnou povahou chráněného statku, která si dle okolností může žádat více volnosti či ochrany, není-li zde však podstatného rozdílu, měly by se i jejich právní úpravy řídit týmiž principy.

²⁸ § 1575 an. o. z.

²⁹ Blíže k některým problémům spojeným s interpretací dříve vysloveného přání viz MATĚJEK, Jaromír. *Dříve projevená přání pacientů. Výhody a rizika*, s. 68 an. Na řadu praktických problémů spojených s dříve vysloveným přáním upozorňuje např. ONDRUŠKA, Miloš. *Nové zákony ve zdravotnictví aneb první úvahy nad možnými problémy zákona č. 372/2011 Sb. Zdravotnické fórum*. 2012, č. 7, s. 11–12.

³⁰ MATĚJEK, Jaromír. *Dříve vyslovená přání pacientů, nárok interpretace a etické poradenství*. In: ČERNÝ, David – DOLEŽAL, Adam (eds). *Smrt a umírání. Etické, právní a medicínské otázky na konci života*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2013, s. 175–177.

³¹ § 1494 o. z.

Previously Expressed Wishes in Relation to the Concept of Law of Succession

Radek Černoch

Abstract: The institute of previously expressed wishes (§ 36 of the Health Services Act of the Czech Republic) allows the patient to refuse future medical care for situations when he will be unable to express his will in future. Unlike in case of suicide, co-operation with another person is expected, but still, no active killing is allowed. The key element of previously expressed wishes is respect for the autonomy of the individual's will – a principle that appears both in medical ethics and in the law of succession. We can find also other parallels with the law of succession, both concerning the subject concerned – the individual making a testament is often at the same time making his “previously expressed wishes” – and the terminology used, e. g. “wishes” can be related both to the law of succession and to the context of medicine. Considering that the law of succession is not by its nature limited only to property, we can assume that both dispositions with property and previously expressed wishes as acts mortis causa may follow similar approaches. Thus, these similarities can serve as a ground for interpretation and further argumentation (especially in that regard, that long time experience of law of succession can be to some extent useful for interpretation of previously expressed wishes, which are a much younger institute).

Key words: autonomy of will, expression of will, law of succession, previously expressed wishes, testator